

BÜYÜK BEYOĞLU YANGINI

Büyük Beyoğlu yangını olarak bilinen 1870 yılında meydana gelen yangın, Osmanlı İmparatorluğu'nda yangın güvenliği ve yangın sigortası için bir başlangıç olmuş, Beyoğlu bugünkü şeklini bu yangından sonra almıştır.

Beyoğlu'ndaki her sokak, her bina, her çıkmaz ayrı bir dünyadır. Bütün kültürleri en tutucusundan en özgürüne kadar içinde barındıran, yaşayan bir tarih olan bugünkü Beyoğlu 1870 yılı yangından sonra şekillenmiştir. Beyoğlu'nda 1870 yılında meydana gelen ve "Beyoğlu Büyük Yangını-Harîk-i Kebîr" olarak bilinen yangın; İstanbul'da meydana gelen en büyük yangın olmamasına rağmen,

birçok değişikliğe ve yeniliğe neden olması bakımından önemli bir olaydır. Beyoğlu'nun yeniden yapılanması, düzenli itfaiye taburlarının oluşturulması, yangın sigortasının yaygınlaştırılması, kagir binaların sayısının artması, Şişli ve Nişantaşı gibi semtlerin önem kazanması bu yangından sonra başlamıştır.

1870 yangını Beyoğlu'nun büyük bir kısmını yok ederek binaların toprağını meydana çıkarmasından sonra köklü değişimleri başlamıştır. Yangından sonra yeniden yapılanma sürecinde, eskisine göre çok daha kaliteli taş ve döküm demir gibi iyi malzemeden daha sağlam binalar yapılmış, cepheleri oymalı ve heykelli bina tipleri Beyoğlu'nun hem ana caddesini hem ara sokaklarını süslemeye başlamıştır. İki üç katlı binalar yerine çok katlı apartmanlara geçilmiştir.

Büyük Beyoğlu yangından sonra, Beyoğlu'ndaki elçilikler, yabancı misyonlar, Laventenler kendilerine yeni bir yerleşim alanları aramışlar, bir yandan

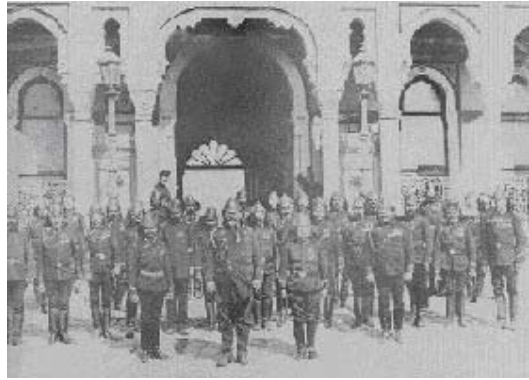
Tulumbacıların Beyoğlu'nda yangın söndürme çalışmaları

Ayazpaşa-Gümüşsuyu çevresine, öte yandan Taksim'den Şişli'ye doğru yönelmişler, Pangaltı, Harbiye ve Osmanbey civarında kagir iki-üç katlı binalar yaptırmışlardır. Matbaa-i Osmaniye'yi kuran Osman Bey de, Harbiye ile Şişli arasında geniş bir arazi satın alarak bu arazide konak yaptırmıştır.

Düzenli itfaiye teşkilatı Beyoğlu yangınından sonra kurulmuştur. Yangın güvenlik önlemlerini koordine etmek ve itfaiye teşkilatını kurmak üzere yurtdışından bir uzmanın davet edilmesi kararlaştırılmış, dönemin padişahı Sultan Abdülaziz'in emriyle Macaristan'dan Kont Ödön Seçeni İstanbul'a davet edilmiştir. Kont Seçeni, İstanbul'a gelir gelmez iki taburlu bir itfaiye alayı kurmuştur. İtfaiyenin askeri disiplinle çalışma esaslarını hazırlamış ve kurduğu bu teşkilat yangınlarda kısa sürede büyük başarı kazanmıştır. Başarısı üzerine kendisine paşa unvanı ile birlikte büyük yetki verilmiş ve iki itfaiye taburu daha kurması için imkan sağlanmıştır. Kısa sürede büyük ilerleme kaydedilmiş, yeni kıyafet çıkarılmış, kullanılan teçhizat modernleştirilmiş ve yeni yönetmelikler hazırlanmıştır.

Osmanlı Devletinde sigortacılığın yaygınlaşması da Beyoğlu yangınından sonrasına rastlar. Osmanlı Devleti'nde yaygın olarak yabancı sigorta şirketlerinin faaliyete geçmelerinin başlangıcı 1870 Beyoğlu yangını olarak gösterilir.

Beyoğlu yangını sonrasında, yabancı sigorta şirketleri, İstanbul'da şube açmış, kentin yangın riskini gösteren haritaların çizimine başlanmıştır. O tarihlerde, Beyoğlu, kentin Avrupa finans kapitali ile ilişkide bulunduğu bir finans merkezi idi. Sakinlerinin önemli bir bölümünü gayrimüslimler, Levantenler ve Osmanlı Devleti'nde ikamet eden yabancılar oluşturuyordu. Yaşam biçimi ve tüketim alışkanlıkları ile

Beyoğlu yangınından sonra kurulan itfaiye taburu

değişimin simgesi ve merkezi sayılıyordu. Bu nedenle İstanbul'da sermaye birikiminin kalbi olan Beyoğlu'nun yanması, doğal olarak sigortalanma düşüncesini beraberinde getirmiştir. Beyoğlu yangınından bir süre sonra 1872'de Bank Hanson adlı bir İngiliz Bankası'nın önderliğinde Sun, Northern ve North British adındaki üç İngiliz sigorta şirketi İstanbul'da faaliyete geçmiştir. Avrupa kapitalinin Osmanlı Devletine yerleşmesini hızlandırmış, devletle ve halkla ilişkilerde aracılık eden ve ticari temsilcilikler alan Levanten ve azınlık nüfusu kalkınmıştır.

Büyük Beyoğlu yangını 11 Rebiülevel 1287 (5 Haziran 1870) Pazar günü öğleden bir saat sonra Feridiye Sokağı'nda Macar Riçini'nin kiracı olarak oturduğu evde çıkan yangın, ahşap evler arasında çıktığı ve o gün hava çok rüzgarlı olduğundan değişik yönlerde beş-altı kola ayrılarak etrafa yayılmıştır. Beyoğlu yangınında söndürme çalışmaları ciddi ve gayretli bir şekilde yürütülmesine rağmen büyük bir sahanın yanmasının önü alınamamıştır. Alevler Macar'dan, Tarlabası'ndan Taksim'e kadar ilerlemiş, bir ucu Galatasaray lisesi karşısında Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) tarafına çıkmış başka bir kol Bülbül Deresine inip oradan Papaz Köprüsü ile Emin Bey cami civarına ve Sururi mahallesi sınırından Aynalı Çeşme'den İngiliz elçiliğini de içine alarak yine Galatasaray lisesi civarına kadar uzanmıştır. Aynı bir kol Kalyoncu Kulluğu tarafına ilerlemiş ve önüne rastlayan binalardan bir çoğunu yakmıştır. Bu kolun ilerlediği sahada İtalyan elçiliğiyle, kağıt ve ahşap beş yüzden fazla ev ve dükkan yanmıştır [1,2].

Beyoğlu yangınında sekiz bin kadar bina yanmıştır. Ahmed Lütfi Efendi onüç saat sürdüğünü belirttiği yangın için: "...Pekçok kağıt, ahşap ebniyye ve emakini büyüt ve mesakin, sefarethaneler, gazinolar, oteller, tiyatrohaneler süzan ve nüfus-u kesire mahv ü perişan olmuştur" diye yazmaktadır [3].

Çoğunluğunu konut ve ticaret yapılarının oluşturduğu kayıplar arasında otel, gazino, tiyatro ve elçilik binası gibi binalar vardı. Beyoğlu Belediyesi Altıncı Daire'nin raporuna göre bu yangında 65 cadde ve 163 mahalle içeren toplam 8.000 bina yok olmuştur. Yanan binaların arasında Beyoğlu'nun en zengin ve en ünlü kişilerinin evleri ve işyerleri de bulunmaktaydı[4]. Valide Çeşme, Feride, Sakız Ağacı, Kalyoncu Kulluk, Hamal Başı gibi Beyoğlu'nun en bilinen sokakları tamamen

Büyük Beyoğlu Yangını Öncesi Beyoğlu'nda bir sokak

yanmıştır. Yok olan yerler arasında Naum Tiyatrosu, Ermeni Patrikhanesi, Portekiz ve Amerikan konsoloslukları, Britanya Elçiliği, Bon Marche Mağazası, Alman Hastanesi, Luxembourg Otel, St. Jean Chrysostomos Kilisesi de bulunmaktadır [5].

Yangında, şimdiki Çiçek Pasajı'nın bulunduğu yerde Beyoğlu'nun en süslü yapılarından biri olan Sultan Abdulmecit'in mahiyetiyle birlikte, Dolmabahçe Sarayı'ndan atına binerek Galatasaray önlerine dek yerlere serili kırmızı halılar üzerinden gittiği Naum Tiyatrosu yanarak tamamen yok olmuştur. Yangın, İstanbul fotoğrafçıları arasında da acı izler bırakmıştır. Bu felaket sonucunda yok

olan yüzlerce işyeri arasında, şehrin bazı tanınmış fotoğraf sanatçılarının merkez stüdyoları ve şubeleri de tamamen yanmıştır[5].

O tarihlerde, Beyoğlu’da binaların çoğunluğu ahşap yapılardan oluşmaktaydı. Özellikle konutlar büyük çoğunlukla ahşaptı. Ahşap evlerde oturanlar, alevler uzandığı takdirde her şeylerinin yok olacağını bildikleri için evlerini boşaltıp öncelikle canlarını garantiye almışlardır. Kagir binalarda oturanlar ise, yapılarının kagirliğine güvenerek eşyalarına ve canlarına bir şey olmayacağını düşünmüşlerdir. Özellikle bodrumlara sığınmak suretiyle kurtulacaklarını sanmışlardır. Bu yüzden Beyoğlu yangınında pek çok insan ya yanarak ya da dumandan boğularak can vermiştir. Kalyoncu Kulluğu tarafında kagir bina çok olduğundan, pencerelerinin demir kepenkleri ile kapılarını kapatarak evlerinde oturup yangından kurtulacaklarını sananlar daha çok olmuştur[1].

Tulumbacılar bir tatbikatta

Binanın kagirliğine güvenerek yangının dehşetinden kurtulacağını sananlara İngiliz elçisi de dahildir. Elçilik binasının kagirliğini dikkate alan İngiliz elçisi, pencereleri demir kepenk ve demir kapaklarla kapattığı takdirde alevlerin içeri giremeyeceğini düşünmüştür. Yangının çok şiddetli olduğunu, saçak ve çatıların tutuşabileceğini, hatta kapaklara rağmen alevlerin pencerelerden bina içine sızabileceğini belirterek elçiyi uyarılar olmuştur. Ama o görüşünde direnmiştir. Alevler elçinin tedbirlerini boşa çıkarmış ve elçilik binası da tutuşmuştur. Sonuç itibarıyla, elçi, yanarak ya da boğularak ölmekten canını zor kurtarmıştır. Yangının üçüncü günü akşamına kadar yetmişbir Rum, sekiz Ermeni, üç Frenk Katoliği, yirmi iki Ermeni Katoliği olmak üzere 104 kişinin cesedi ile karşılaşmıştır[1,2,4].

Yangın felaketzedeleri Mankasar, Hüseyin Efendi, Hekimoğlu bahçelerine, Çürüklük denilen fukara mezarlığına, diğer mezarlıklara, Kasımpaşa Deresi’ne, Tatavla (Kurtuluş) taraflarına kaçıp toplanmışlardır. Padişah Sultan Abdülaziz’in emri ile Taksim’deki Topçu Kışlası boşaltılarak felaketzedelere tahsis edilmiş, kışlanın karşısındaki talimhane meydanı ile Ermeni mezarlığına iki binden fazla çadır kurulmuştur. Tophane müşiri, felaketzedeleri arabalarla ve kurtarabildikleri eşyaları ile bu kışla ve çadırlara naklettirmiştir. Çadır bölgesine çeşmeler yapılmak suretiyle en önemli ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bir taraftan da felaketzedeler için yardım paraları toplanmıştır. Beyoğlu yangınında

zarar görenlerin büyük çoğunluğunun gayri Müslimlerden oluştuğu, o günlerin basınında yangın felaketzedelerine yapılan para yardımını gösteren listelerden anlaşılmaktadır. Bu listelere göre, Beyoğlu yangınında çeşitli din ve milletten 28689 kişinin yangından zarar gördüğü anlaşılmaktadır[1,4].

Büyük yangın, 1870'den itibaren Beyoğlu'nun Taksim-Galatasaray kesiminde geniş boş alanlar yaratmıştır. 1870 sonbaharında, evleri yananlar, yaklaşmakta olan kış sezonu için kentte kiralık ev bulma sıkıntısı çekmişler ve bu nedenle de, büyük bir çoğunluğu kış dönemini yazlık evlerinde geçirmişlerdir. Belediye, yangın yerinde kış dönemi için barakalar yapılmasına izin vermiş, kısa süre içinde açık alanlar barakalarla dol-

Büyük Beyoğlu Yangını Öncesi Beyoğlu'nda bir sokak

durmuş, aralarında tütün, sebze-meyva, kahve vb satan dükkancıklar da açılmıştır. Böylece birkaç aydır ürkütücü bir sessizlik içinde bulunan bölge hareketlenmiştir. Ancak hızlı bir biçimde ve derme-çatma yapılan bu ahşap yapılar, gerek kendi yapısal sorunları, gerekse de içlerine yerleşen insanlar nedeniyle tehlikeli bir durum yaratmıştır. 1871 Mart ayına gelindiğinde, geliştirilen çeşitli projeler bir yana bırakılarak, eski sistem kabul edilmiş, sadece yollar için belirli bir genişlik saptandığı duyurulmuştur[3].

Büyük yangından sonra halk arasında “Ah Beyoğlu, vah Beyoğlu, Yandı da gitti kül oldu” şeklinde başlayan ağıtlar felaketin boyutunun bir göstergesidir. Felaketin böylesine büyük olmasının nedeni ahşap yapı yoğunluğu, yolların darlığı, yeterli söndürme suyu bulunmaması, söndürme malzemelerinin yeterli olmaması, yangın söndürme ekiplerinin organize olmaması gibi nedenler sayılabilir. Beyoğlu'nda hala girilemeyen dar sokaklar, yangın güvenlik önlemlerinin alınmadığı yüzlerce işyeri mevcut. Yangınları söndürmek için hala yeterli su bulunmamaktadır ve söndürme suyu taşıyarak getirilmektedir. Dünden bugüne

Büyük Beyoğlu Yangını Öncesi Beyoğlu'nda bir sokak

baktığımızda, böylesine büyük felaketlerden yeterli ders almadığımız, birkaç sene konu üzerinde durduktan sonra unuttuğumuz anlaşılmaktadır.

Kaynaklar

1. Ergin, O. N.; “Mecellei Umuru Belediye, C. I, s. 1314, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayını (1995).
2. Koçu, R.E.; “İstanbul Tulumbacıları”, s. 478, Doğan Kitapçılık (2005).
3. Akın, N.; “19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera”, s.197, Literatür Yayıncılık (1998)
4. Cezar, M.; “Osmanlı Başkenti İstanbul”, s. 432, Erol Kerim Aksoy Vakfı Yayını (2002)
5. Öztuncay, B.; “Dersaadetin Fotoğrafçıları, 2.Cilt”, Mas Matbaacılık, (2003)
6. Tuğlacı, P.; “Osmanlı Mimarlığında Balyan Ailesinin Rolü”; Yeni Çığır Kitabevi (1993)
7. Akın, N.; “19.Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera”, s.197, Literatür Yayıncılık (1998)
8. Sakaoğlu, N.; “Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 7, s.465, Tarih Vakfı Yayını(1995)